

Februar 2024

Prosjektrapport forprosjektet:

Stablering av senter for natur, kultur og verdensarv

... ihjertet av Sápmi

Prosjekteier:

Meahcceguovddás

Sammendrag

Meahcceguovddáš har gjennomført forprosjektet: “Etablering av et felles besøks senter for natur, kultur og verdensarv”. Dette er en visjon som Meahcceguovddáš har arbeidet med siden 2017 og prosjektet ble presentert første gangen før kommunestyret i 2018 og intensjonen ble beskrevet i kommunestyrets sak 8/18.

Guovdageainnu Meahcceguovddáš er en liten organisasjon, med en visjon av å samle den samiske naturen og synliggjøre bruken av naturen på en plass.

Idéen er å samle alle interesserte og relevante aktører og organisasjoner under et felles tak med formålet og vise frem vår natur og kultur til besøkende.

Målet med forprosjektet var å undersøke om de er interesse og kommersielle muligheter for å etablere et felles besøksenter for natur, kultur og verdensarv i Guovdageaidnu. Under forprosjektet har vi identifisert visjon, formål, målgruppe, samt identifisert interesse for å skape en slik samhandlingsarena i hjertet av Sápmi.

Vi har identifisert nøkkelsamarbeidspartnere, gjennomført dybdeintervjuer samt gjennomført en idedugnads workshop med god deltakelse fra fremtidige samarbeidsorganisasjoner.

Vi har fokusert på to spørsmål i arbeidet:

- Hva er det viktigste vi kan gjøre i fellesskap, for å lykkes med å skape samhandling og synliggjøre samt tilgjengeliggjøre deres ekspertise innenfor natur og kultur i hjertet av Sápmi.
- Hvordan vil (din organisasjon) konkret bidra til at vi lykkes med å skape en dynamisk struktur for en fremtidig organisering av besøks- og ressursenter?

Vi har skissert prosjektet i 3 faser i henhold til PLP metodikken utviklet av Innovasjon Norge for skrittvis fremdrift. i 2023 har vi jobbet med forprosjektfasen, med konseptutvikling; utforsket prosjektidéen, vurdert alternative løsninger og vurdert realismen og risikoen i prosjektet og kommet til den beslutningen at vi vil gå videre til neste fasen, hovedprosjektfasen.

1. Forstudie
Konseptprosjekt



3. Hovedprosjekt
Gjennomføringsprosjekt

Bakgrunn

2.1 Bakgrunn

I over 4 år har det vært arbeida for et felles Senter for natur, kultur og verdensarv i Guovdageaidnu. Gjennom forprosjektet i regi av Meahcceguovddáš og Arctic Prime vinteren 2021/22 har dette blitt fulgt opp gjennom intervju og workshop og det har kommet opp mange gode idéer som er oppsummert i denne prosjektplanen.

Dette arbeidet startet allerede 2015/2016 da Naturvernforbundet i Ávjovárri tok initiativ til å kartlegge et mulighetsrom for etablering av natursenter i Guovdageaidnu. Her kan du lese rapporten fra den gang: Guovdageainnu Meahcceguovddáš – Natursenter i Kautokeino (meahcci.info/rapport/gmg.htm).

I dag finnes det ikke noe senter som omfatter både natur, kultur og verdensarv og etablering av et slikt senter er virkelig et pilotprosjekt for å fremme samisk tradisjonskunnskap om forvaltning og videreføring av vårt natur og kulturarv. Det vil kreve et samarbeid lokalt mellom organisasjoner og miljø. Noen av samarbeidspartnerne er helt lokale, mens andre er lokale representanter, lokallag e.l. av organisasjoner med et større virkeområde, nasjonalt og internasjonalt. De mange deltakerne utgjør et stort mangfold av kunnskap, et mangfold av forbindelser og et mangfold av muligheter. Organiseringa av senteret må ta hensyn til dette, slik at vi får utnytta dette mangfoldet. Det må f.eks. være mulig for deler av senteret å kommunisere direkte med sine forbindelser og motta og utnytte egne finansieringskilder uten av dette trenger å gå om den felles ledelsen. Også de enkelte utstillingenes innhold og form må i stor grad være et ansvar for de enkelte samarbeidspartnerne. Vi må samtidig ha en felles ledelse, og klart slå fast hva denne har for oppgaver og hva som er opp til partnerne.

Guovdageaidnu kommune er Norges største i areal, og vi har også mer natur enn noen annen kommune og mer natur som ikke er utsatt for større fysiske inngrep (INON). Samtidig betyr naturen svært mye for befolkninga her, vi lever i stor grad av naturen gjennom reindrift, utmarksnæringer, matauk og turisme. Det er dokumentert at befolkninga bruker naturens ressurser mer aktivt enn de fleste andre steder. Vi har en rik tradisjon i forskjellige former for naturbruk, som er verdt å trekke fram, formidle og føre videre. Det er en nær sammenheng mellom naturen i området og samisk kultur.

Vi har også erfaringer med menneskelige inngrep i naturen og hvordan disse påvirker naturen og menneskenes levevilkår i naturen. Planlagte naturinngrep har flere ganger ført til stor strid, og det er behov for å dokumentere den striden som har vært og hva man har tjent og tapt på de inngrepa som er gjennomført.

Øvre Anárjohka nasjonalpark er en av landets største, og mesteparten er i Guovdageaidnu kommune. I dag er det ingen nasjonalparksenter som formidler informasjon om denne. Kommunen har så rik natur at det er foreslått oppretta ei rekke verneområder, i form av nasjonalparker og naturreservat. Disse områdene bør dokumenteres og presenteres, uavhengig av hvilken vernestatus områdene har og vil få.

UNESCOS verdensarvsystem består av tre deler, som alle er aktuelle for Guovdageaidnu kommune.

1. Verdens kultur- og naturarvsteder (World Heritage Sites)

Dette er steder som blir ansett som kulturarv som berører hele menneskeheten. Struves meridianbuemålinger i 1816-55 kom på verdensarvlista i 2005. Av 34 målepunkter ligger 4 i Norge og 2 av dem er i Guovdageaidnu (Luvddiidčohkka og Muvravárri). Det er allerede satt opp minneplater på disse toppene og informasjonsplakat ved nærmeste veger.

2. Verdens kulturminne / dokumentarv (Memory of the World)

Dette er ei siste over dokumenter og fotografier av særlig historisk kulturell verdi.

På denne lista er samlinga av bilder som Sophus Tromholdt i 1882/83 tok av samer i Guovdageaidnu. Originalene er i Universitetet i Bergen og Guovdageaidnu kommune har avtale med dem om å kunne bruke bildene.

3. Immaterielle kulturminne (Intangible Cultural Heritage)

Dette er liste over kulturuttrykk som har spesiell verdi, bl.a. sangformer, teater- og dansetradisjoner. Samisk joik er foreslått inn som kandidat til denne lista. Et felles senter som tar opp joikens særegenhet og kulturverdi vil kunne styrke joik som kandidat til UNESCOs liste, noe som igjen vil kunne utløse støtte og større internasjonal interesse.

Mer informasjon om UNESCOs verdensarv med vekt på Guovdageaidnu:

<http://meahcci.info/unesco-n.htm>

I Guovdageaidnu kommune er det ei rekke utdanningsinstitusjoner, fra barnehage til høgskole. Alle disse trenger informasjon om naturen, men ingen av dem har noe særlig med egne samlinger og utstyr.

Til sammen tilsier dette at det er sterke grunner for å opprette et senter for natur- kultur og verdensarv i Guovdageaidnu, og at dette er et ansvar ikke bare for lokalbefolkninga og kommunen, men for fylket og det norske samfunnet. For å ivareta alt dette bør vi ha et senter med et videre virkefelt enn de fleste andre natur- og nasjonalparksenter. Det vil derfor også trenge flere ansatte, på heltid og på deltid. Mens de fleste av de eksisterende natursentrene vi har hatt kontakt med har hatt 2–5 arbeidsplasser, vil vi anslå at et fullt utbygd senter vil kunne ha 6–10 arbeidsplasser.

2.2 *Samfunns mål*

Vi vil etablere en bærekraftig samhandlingsarena som bidrar til å styrke naturkunnskap, naturbruk, naturglede og naturvern fra et samisk- og urfolksperspektiv. Hvor hovedoppgaven vil være å gi informasjon om den lokale naturen, det samiske kulturarven, tradisjonell kunnskap, kulturminner og verdensarvverdier. Etablere et felles besøkssenter for natur, kultur og verdensarv. En samhandlingsarena hvor vi samler aktører som i dag arbeider med forvaltning og formidling av vår historie, kulturarv og naturen midt i hjertet av Sápmi under et tak.

- Som formidler kunnskap om både nasjonale og internasjonale vernede områder og inspirerer til å bruke naturen på en måte som naturen tåler fra et urfolksperspektiv.
- Her kan få turforslag, tips til hvor du kan gå på tur, fiske og jakte, og du kan lære mye om området du er i. En knutepunkt og informasjonsarena for besøksnæringen, studenter og elever.
- Samle aktører under ett tak som jobber med nasjonalparkforvaltningen, verdensarven og kulturarven.
- Skape en spennende arena for samiske tradisjonsbærere og naturveiledere som organiserer turer og utvikler og holder ulike undervisningsopplegg.
- Bli en attraktiv arena for bedriftsetableringer innenfor bærekraftig ivaretagelse av naturressurser, samisk tradisjonell kunnskap og kulturformidling.

2.3 Effektmål

1. Bidra til å øke kunnskapen om naturen, både generelt og spesielt i Guovdageaidnu og nærområdene (botanikk, zoologi, økologi, geologi), både hos barn, ungdom og voksne, lokale, tilreisende og allmennheten, gjennom utstillinger, trykt materiale, internett, kurs og seminar.
2. Øke forståelsen for sammenhengene i naturen, virkningene av menneskelige naturinngrep og behovet for å ta vare på naturen for framtida.
3. Øke interessen for å bruke naturen til friluftsliv, høsting og annen nyttig bruk som kan gjøres uten å skade naturen. Øke kunnskapen om og videreføringa av tradisjonell samisk naturbruk fra et bærekraftig perspektiv.
4. Vise sammenhengen mellom natur og kultur og bidra til å styrke kunnskapen i samisk kultur knytta til naturen og bruken av den.
5. Bidra til bedre samarbeid om naturforvaltning og naturbruk mellom forskjellige grupper i kommunen (dálon/reindrift, gamle/unge, innfødte/innflyttere).
6. Gi informasjon spesielt om områder som er verna og foreslått verna, både om bakgrunnen for at disse områdene er plukka ut for vern, om hvilken bruk lokalbefolkninga har hatt og har av disse områdene, og om mulige fordeler og ulemper ved forskjellige verneformer.
7. Bidra til ei bedre registrering av kommunens biologiske mangfold gjennom samarbeid med Artsdatabanken.
8. Hjelp skolene til å gi ei bedre undervisning om tradisjonskunnskap og naturen fra et urfolksperspektiv. Bidra til at flere ungdommer, tar utdanning innen naturfag og naturforvaltning, at slikt utdanningstilbud blir styrka i Sápmi og at slike utdanningstilbud i større grad tar opp spørsmål om samiske naturbrukstradisjoner.
9. Gi turister en informasjon som vil gjøre det lettere for dem å ferdes i naturen, på en måte som er skånsom for naturen og ikke kommer i motsetning til lokal bruk.
10. Gi rom for samhandling ved lokal, regional og nasjonal forvaltning og forskning i spørsmål som gjelder naturen i Guovdageaidnu og Sápmi.

11. Skape synergier ved å samle kompetansemiljøer under et tak, skape et rom vår den samiske kulturarven formidles og hvor naturen og naturbruken presenteres fra et urfolksperspektiv.
12. Tilrettelegge for flere bedriftsetableringer innenfor meahcástallan / naturbruk f.eks. matkultur; innlandsfiske, utmarkshøsting etc. Men også salg av naturopplevelser basert på samisk tradisjonell kunnskap. Vi mener at de er så rikt kultur arv og kompetanse om meahccasteapmi som vi være av et stort interesse for besøksnæringen.
13. Gi informasjon til lokalbefolkning og tilreisende om UNESCOs verdensarv generelt og om Guovdageaidnus del av verdensarven spesielt, både den anerkjente verdensarven Struve og Tromholt og joik som kandidat til immateriell verdensarv.
14. Gi informasjon om lokal historie og hendinger i kommunen, knytta til de stedene der hendingene fant sted. (eks. Guovdageaidnu-opprøret 1852, Kampen om Guovdageaidnu-Alta-vassdraget, krigs-, kirke- og skolehistorie)

2.3 Resultatmål for hovedprosjektet

Under hovedprosjektet vil vi utrede bygning eller bygninger for senteret, eierstrukturen for selve bygget, identifisere en bærekraftig organisasjonsstruktur, skape rom for å samhandle ulike funksjoner under samme tak, finne bærekraftige finansieringsløsninger. Meahcceguovddáš er en liten organisasjon med et sterkt ønske om å samlokalisere disse funksjonene i et bygg. Dette vil være grunnlaget for etableringen av besøkssenteret for kultur, natur og verdensarv. Vi mener at besøkssenteret burde ha tilknyttet seg et kafe/restaurant som serverer samiske delikatesser fra nærområdet samt en butikk som selger lokale råvarer og andre produkter. Vi mener dette vil skape grunnlag for bedriftsetableringer i Guovdageaidnu.

2.4 Måloppnåelse for forprosjektet

Under forstudien har vi gjennomført dybdeintervjuer og workshop samt samlet alt forarbeid for å lage strategier for fremtiden. Under forprosjektet har vi konkretisert en lokasjon, samt sikret bærekraftige samarbeid relasjoner og igangsette arbeidet med å finne langsiktig finansieringsmodeller av senteret. Vi har kartlagt en fremtidig organisasjonsmodell og eierstruktur, definere interesseområden for de ulike aktørene tilknyttet senteret samt kartlegge annen innhold til besøkssenteret. Vi ser for oss å ha et kontorfellesskap med ulike sentrale aktører som er og vil bli etablert i Guovdageaidnu innenfor natur og kultursektoren, som vil leie kontorfasiliteter ved senteret eller bidra med innhold til utstillingsrum. Den best egnede lokasjonen i denne fasen er Kulturhuset, der eier av bygget er kommunen og ev. drift av Kautokeino Boligsselskap. I første omgang så er alle individuelle leietakere, for å først samle aktørene under et tak og skape et miljø for natur, kultur og verdensarv.

De aktuelle organisasjonene som jobber innenfor naturforvaltning og kultur- og historieformidling og fokusere på samlokalisering i et tilpasset bygg i kommunen.

Samarbeidsaktører:

- Kautokeino kommune som viktig samfunnsaktør og pådriver til at prosjektet ble initiert
- Anárjoga álbmotmeahcci / Øvre Anárjohka nasjonalpark som har sin forvaltning lokalisert i Guovdageaidnu. Vi mener at besøksenteret kan være en port til nasjonalparken, med utstillinger, visuelle presentasjoner og informasjon.
- Guovdageainnu historjjá searvi. Forvalter og formidler av den lokale historien fra Guovdageaidnu. Guovdageainnu har vært en historisk møteplass i Sápmi og dokumentasjon og formidling av denne historien er et arv for hele Sápmi. Dere arbeider med dokumentasjon av historien samt dokumentere plasser og kartlegge natur- og kultur stier som forteller om området. Dette både fysiske stier med skilting og digitale steds beskrivelser på apper.
- Luovveluohteguovddáš og deres medlemsorganisasjoner som formidler av joik og joikekultur som sitt spesialfelt. De har en drøm om å skape lydusser hvor publikum kan høre joik fra et fellesarkiv gjerne kombinert med bilder og film.
- Samisk Arkiv som forvalter av joikearkivet og tilrettelegger for digital lydplattform.
- Duodje Instituhtta som jobber med forvaltning av tradisjonell duodji. Disse vil være en viktig bidragsyter for formidling av tradisjonell samisk håndverk.
- ICR / WRH som jobber med forskning og utvikling innenfor reindrift fra et internasjonalt perspektiv. De viser til mange forskningsresultat innenfor forvaltning av naturen fra et urfolksperspektiv.
- Objekter med Unesco verdensarv status. Tromholt bildene eies og er arkivert ved Bergens Universitet. Struve som er et Unesco arv og Guovdageaidnu har to meridian punkter innenfor kommunen. Struve er i ferd med å etablere en veileder stilling i kommunen og vi ser at besøksenteret vil være en naturlig plass for samlokalisering. Begge disse har formidlings avtale med kommunen og er beskyttet (???) I denne sammenheng kan også joik presenteres som kandidat til verdensarv.
- Riddu duottar museum:
- Áillohaš kunstsamling som kommunen eier og som blir forvaltet av Gilišillju.
- Dokumentasjon av kampen om utbygging av Guovdageaidnu-Alta-vassdraget.
- Samisk høgskole som forsknings- og utdanningsinstitusjon av både tradisjonell kunnskap, duodji og joik. Senteret er en formidlingsarena og kan tilrettelegge for seminarer tilknyttet natur og tradisjonskunnskap.
- Struve som er et Unesco arv og Guovdageaidnu har to meridian punkter innenfor kommunen. Struve er i ferd med å etablere en veileder stilling i kommunen og vi ser at besøksenteret vil være en naturlig plass for samlokalisering.

Dette er aktører som allerede har sin kjerne virksomhet i Guovdageaidnu og noen av aktørene er naturlige å samlokalisere, andre aktører vil se verdien å bruke senteret som kunnskapsformidler for deler av deres virksomhet. Alle disse aktørene har bidratt med informasjon i forprosjektet og ønsker at prosjektet videreføres til neste fase. Dette er et godt utgangspunkt som skaper en bred lokal forankring av ressurssterke virksomheter.

2.5 Sluttdokumentasjon

Forprosjektets sluttdokumentasjon er en prosjektplan for hovedprosjektet med organisasjonsmodell, forpliktende samarbeidsavtaler, langsiktig budsjett med bærekraftig finansieringsplan samt en handlingsplan for de første driftsåret. Under forprosjektet har vi laget et utkast til stiftelsesdokument med formålsparagraf for den fremtidige samhandlingsarenaen. Verktøyet for samhandling er råddådallan, rom for samhandling og konsensus. Etableringen skal være basert på felleskapets enighet, derfor er det viktig at vi har god tid til forankring i lokalsamfunnet. Dette vil være hovedfokuset i hovedprosjektet

3 Mulighetsrommet & målgruppe

3.1 Mulighetsrommet for senterets innhold

Visjon er å skape et mulighetsrom for formidling av samisk kultur, synliggjøring av bruken av naturen samt samle forvaltning av verdensarvene. Árbevirolaš meahcce- ja luonddu hálddášepmi buolvvas bulvii. Skape en plass for helhetsperspektivet for den samiske levemåten basert på birgejupmi.

Besøkssentret skal være en fysisk arena som forteller vår historie og formidler vårt kulturarv. Vi ønsker en plass hvor vi samler kunnskap og kompetanse som gjelder vårt kulturarv og vår natur. Her skal man skape en relasjon med den rike naturen vi har her midt i hjertet av Sápmi. Følge året og hvordan naturen og naturbruken tilpasser seg de ulike årstidene. Vi mener at gjennom å samlokalisere eksisterende forvaltningsorgan under samme tak, skape utstillinger som visualiserer vår natur- og kulturmiljø. Skape en samfunnsarena hvor man kan lytte til fortellinger med ord og joik formidling, digitale lydusjer hvor man digitalt kan lytte til joik fra arkivene fra 100 år tilbake. Skape et senter vår du som besøkende får en opplevelse og en “reason-to-go”. Vi mener at senteret kan generere nye bedriftsetableringer gjennom butikk og kafe/restaurant. Her er noen konkrete innhold som vi skissert:

Áillohas govat:

Fysisk forvaltning: Gilišilju mágásiidnas Riddoduottar Museat

Eier: Guovdageainnu suohkan

Besøkssenteret: Digital og visuell utstilling

Tromholdt govat:

Fysisk forvaltning: Bilde negativen arkiveres ved Bergens Universitet

Guovdageainnu suohkan/kommune har en samarbeidsavtale.

Besøkssenteret: Digital og visuell utstilling

Luovve luohteguovddáš ja Juoigalasat:

Fysisk forvaltning: Sámi Árkiiva

Besøkssenteret: Digital og visuell utstilling

3 Mulighetsrommet & målgruppe

Meahcceguovddáš eget digitale informasjons arkiv “luonddu birra ja árbevirolaš máhtu sámi perspektiivvas”:

Fysisk forvaltning: Meahcceguovddáš digitála arkiiva

Besøksenteret: Digital og visuell utstilling

Ođasmahttit meahccasteapmi digitála diehtosajádaga

Informasjon om Anarjot nasjonalpark:

Fysisk forvaltning: Anárjoga álbmotmeahcci

Besøksenteret: Digital og visuell utstilling

Fagalaš diádálaš sisdoallu. Buolvvas bulvii:

Fysisk forvaltning: Sámi allaskuvla ja Sami Joatkaskuvlla & boazodoaluskuvlla

Besøksenteret: Seminárat, álbmočoahkkima, kurssat ja eará gaskosteapmi oahpahusa ja dutkama ektui.

Struve verdensarv:

Fysisk forvaltning: Kautokeino kommune

Besøksenteret: Digital og visuell utstilling

3.2 Målgruppe

Målgrupper for senteret kan deles i lokale og eksterne, og arbeidsmåter og bruk av språk vil være forskjellig for forskjellige målgrupper. Under oppbygginga av senteret vil lokalbefolkninga være den viktigste målgruppa. Når senteret er etablert i egne lokaler kan man bygge ut tilbud til turister, men lokale målgrupper bør alltid være minst like viktige.

Lokalt bør det være et gjensidig samarbeid med skoler, institusjoner, organisasjoner og ressurspersoner om oppbygging av senteret og utvikling av informasjon.

Etterhvert som senteret bygger opp kompetanse og utvikler informasjonsmateriell, skriftlig og i form av utstillinger og kurstilbud, kan man også gi tilbud til skoler og til folk som er bosatt utafor kommunen, når de kommer hit på besøk, eller gjennom internett og brosjyrer, samt deltaking i konferanser, undervisning, festivaler og andre arrangementer i og utafor Guovdageaidnu kommune. For disse målgruppene bør det utarbeides materiale på samisk, norsk, engelsk, finsk og forhåpentligvis etter hvert også på flere språk.

4 Prosjekt- organisering

4.1 Oppdragsgiver (OG) og prosjekteier (PE):

Meahcceguovddáš er oppdragsgiver og prosjekteier, har hovedinteresse i prosjektet og stiller med menneskelige ressurser og krav til gjennomføring og resultat.

4.2 Prosjektansvarlig (PA):

Anders S Buljo, styreleder Meahcceguovddáš er prosjektansvarlig frem til oktober 2023. Fra November 2023 frem til d.d. Maia Hætta.

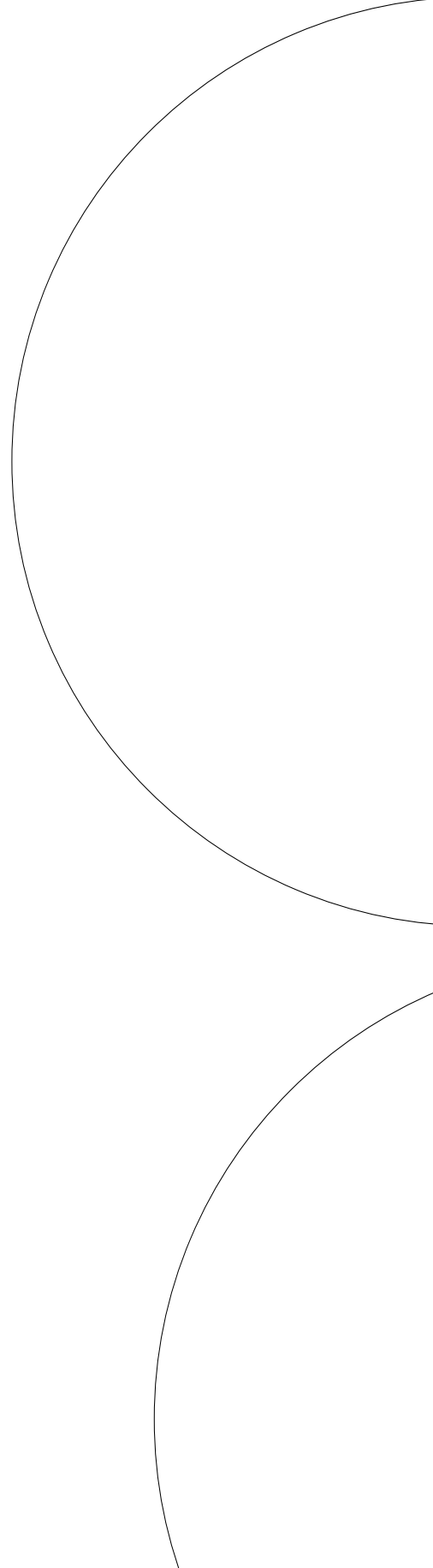
4.3 Styringsgruppe (SG):

- Meahcceguovddáš, Anders S Buljo, prosjektansvarlig og leder av styringsgruppen
- Karin Hætta, Guovdageainnu suohkan
- Anders Oskal, World Reindeer Herder Association
- Nils Johan Heatta, Historjjá searvi jodiheaddji
- Ingá Márjá Steinfjell, Sámi Árkiiva
- Håkon Issát Vars, Luovvi luhteguovddáš
- Anne Marja Gaino, Sámi allaskuvla
- Áilo Hætta, Gilišilju/RDM

Prosjektlederteamet har bestått av katarina påve-Gaup og Johan Vasara ved Arctic Prime.

9 Økonomi

Se vedlagt regnskab





Meahcceguovddáš

GUOVDAGEAINNU
MEAHCCEGUOVDDÁŠ
Org.nr: 921 362 595
www.meahcci.info

Prosjektplanen utarbeidet av
Katarina Påve-Gaup
Prosjektleder under forstudien
Arctic Prime AS